

Král Alexandr má na mysli arci zájem celého národa a především zachování jeho jednoty a síly. Neuchyluje se k mimoparlamentnímu režimu z nedůvěry nebo dokonce nepřátelství k demokracii, nýbrž z nouze, jako k opatření mimořádnému a přechodnému. Úkol je však při podráždění mysli a kmenové rozeštvanosti tak obtížný, že nejprve třeba si připravit půdu přísným zavedením kázně a poctivého pořádku v celém veřejném životě nežli bude možno oktrojovat novou ústavu, s novým rozdělením správních obvodů a novým demokratickým zřízením. Třeba jen přechodný může tedy nynější absolutisticko-vojenský režim potrvati několik let. Evropský parlamentarism zaznamenává zde novou, zavířenou porážku, která by měla býti dobře povšimnutou výstrahou i pro ostatní Evropu. Poměry balkánské jsou ovšem zvláštní, ale obtíže jsou dnes všude stejné. *Demokracie překpokládá dobrou vůli a schopnost spolupráce.* Kde těch se nedostává musí se i nejlepší technický aparát pokazit. Tím spíše pak, kde není takové státní rezervy jakou na Balkáně a zvláště právě v Jugoslavii představuje král.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ. POLITICKÉ STRANY A ÚSTAVA.

V prosincovém čísle *Revue politique et parlementaire* píše André Hauriou, profesor právnické fakulty v Toulouse, o úloze francouzských politických stran v ústavním životě. K této úvaze přivedly jej události z listopadu m. r., kdy Poincaréova vláda podala demisi k vůli nepřítivnému usnesení radikálního sjezdu v Angers.

Existence politických stran je podle Hauriou nutností pro země, jež si svobodně vládnou. Účelem parlamentní soustavy je umožniti vládu straně, která má většinu v zemi a v parlamentě. Taková činnost stran je zcela ústavní. Naproti tomu však se vyskytly poslední dobou ve francouzském politickém životě zjevy, které souvisí méně s literou či duchem ústavy. Není možno říci, že tyto nové projevy činnosti politických stran porušují ústavu. Jest však možno — bez porušení zákonů — vnutiti jim novou orientaci nebo vytvořiti vedle nich nové zvyklosti, jež je doplňují nebo jim odporují.

Hauriou připomíná čtyři události, jimiž politické strany zavedly zvyklosti, jež nepředvíдалy ústavní zákony z r. 1875. Po prvé bylo to v květnu 1924, kdy po volebním vítězství levého kartelu podala Poincaréova vláda demisi a kdy president republiky Millerand nabídl předsednictví vlády Herriotovi. Ten odmítl a Millerand byl nucen odstoupiti. Poněvadž kampaň proti Millerandovi vedly hlavně mimoparlamentní orgány strany, odmítl Herriot ústavní spolupráci jako zástupce politické strany (nikoli parlamentní skupiny) a to bylo v politickém životě novinkou. — Po druhé v říjnu 1925 odstoupila Painlevéova vláda ustoupivši mimoparlamentnímu nátlaku radikálního sjezdu v Nizze, který na návrh Herriotův odsoudil Caillauxovu finanční politiku a vyslovil se pro dávku z kapitálu. — Po třetí byla porušena pravidla parlamentního života, když v lednu 1926 odmítl socialistický sjezd nabídku, aby strana vstoupila do vlády. Theoreticky to sice nebylo proti ústavě, ale prakticky bylo utvoření ministerstva z členů sněmovny učiněně závislým na rozhodnutí mimoparlamentního orgánu strany. — Poslední pak případ mimoparlamentního zakročení strany dal v listopadu m. r. radikální sjezd v Angers. Na návrh Caillauxův vyslovil se sjezd proti Národní Jednotě, postavil se tedy proti účasti čtyř radikálních ministrů ve vládě Národní Jednoty, což tito cítili a podali několik hodin na to Poincaréovi demisi. Poincaré nemohl vládnouti bez účasti radikálních ministrů a podal kolektivní demisi kabinetu, aniž vyčkal, vysloví-li mu parlament nedůvěru.

Hauriou uzavírá z těchto událostí, že dnešní činnost politických stran vytváří zvyklosti, které odporují, ne-li litéře, tedy aspoň duchu ústavních zákonů. Společnou charakteristikou těchto zákroků je, že ve prospěch mimoparlamentních stranických orgánů rozlučují dva pojmy, dosud úzce spojené: vládu a odpovědnost. Ústava praví, že ti, kdo vládnou, mají také odpovědnost. Je to sice jen odpo-

vědnost politická, ale přece jen odpovědnost: zračí se v tom, že ministr ztrácí křeslo a poslanec mandát. Avšak v nových praktikách politických stran uděluje se vláda sjezdům a výborům, ale nikde tu není odpovědnosti. Hauriou se ptá: Co je příčinou této nové činnosti politických stran a jaké mohou být její následky?

Příčinou bývá často činnost některých politiků, kteří si vyřizují na sjezdech osobní boje, jež by ve sněmovně vedli s menším úspěchem. (Herriot proti Caillauxovi a naopak.) Další příčinou je to, že koaliční vlády, které se opírají o skupinu stran, jsou citlivější vůči útokům z vnějška, neboť dohody mezi politickými stranami se obyčejně tvoří a rozvazují mimo parlament: novinami a sjezdy. Avšak hlavní příčiny jsou mnohem hlubší a tkví ve vývoji organizace stran, jenž způsobil, že ústavní zákony nejsou již přizpůsobeny jejich dnešní činnosti. Politické strany 19. století měly zcela jinou tvářnost než strany dnešní. Byly to zásadně strany měšťanské, jež byly velmi malé. Skládaly se jen z politických činitelů v pravém slova smyslu, měly více lidí, znajících ústavní mechanismus a uvědomujících si složitost vládního díla a nesnadnost vyjádřit toto dílo jednoduchými formulami. Francouzský ústavní mechanismus je velmi jemný, jeho parlamentní soustava záleží v jakémsi manželství ve dvou kabinetu a parlamentu. Kabinet je barometrickou ručičkou, jež zaznamenává věrně proměny v parlamentním světě. Dnes však chtějí politické strany vykonávat na kabinet přímý vliv svými mimoparlamentními činiteli, z manželství ve dvou má se státi manželství ve třech.

Tuto změnu v povaze politických stran přivodila demokracie. Jsou to následky všeobecného hlasovacího práva, jež má sice Francie od r. 1848, které se však projeví až po padesáti letech. Kdežto dříve byly politické strany jen organizacemi menšin, zahrnují dnes všechny občany. Dříve byl na strany rozdělen pouze svět politický, dnes je na ně rozdělen celý národ. Strany dávají proto větší důraz na politické ideje a na své akční programy. Avšak aby těmito idejím a programům rozuměly massy voličstva, musí se nutně zjednodušit, typisovati a tedy v určité míře i deformovati. — Ve Francii je toto hnutí podporováno množstvím stran, jichž hranice jsou často nejasné. Často je nesnadno určit, co dělí v nazírání na určitý problém radikální socialisty od republikánské levice a socialisty od republikánských socialistů. Z toho plyne, že strany, chtějí-li zachovati svou individualitu, musí dbáti přísné kázně a připomínati na sjezdech svým parlamentním zástupcům, aby se přesně drželi doktriny strany.

Co se tedy děje po volbách? Vítězná strana či koalice stran chápe se moci s programem velmi určitým, zároveň však velmi zjednodušeným. Je to několik velikých direktiv vnitřní a zahraniční politiky, jež daleko nestačí zahrnouti všechnu skutečnost politické potřeby. Tento program je nesnadno uskutečnit právě pro jeho jednoduchost, neboť vládní dílo je velmi složité. A tak sněmovní zástupci stran si rychle uvědomují nesnáze díla, k němuž přistupují, a chápou, že je nutno přizpůsobiti poněkud jejich doktriny, aby mohly sloužiti vládnutí. Jsou nuceni činiti rozhodnutí, jež se zdají nebo jež skutečně jsou v odporu s jejich programem, jednoduše proto, aby vládní stroj mohl pokračovati v činnosti. Pak se ovšem zdá voličům, že jsou nevěrnými držiteli mandátů, neboť massa občanů si neuvědomuje vždy dost jasně, že obecné ideje musí se podrobiti změnám, aby mohly být uplatněny v politice. Důsledkem tohoto rozporu mezi programem voličů a programem zvolených jsou pokusy voličů intervenovati v ústavním životě, aby uplatnili své direktivy. A tak sjezdy a výbory stran připomínají zapomnětlivé vládě obecné ideje, často velmi jednoduché, pro něž ji voličstvo zvolilo. Ve Francii děje se to tím spíše, že strany levice, jež demokracie přivedla k vládě, nejsou příliš nakloněny respektovat neodvislost svých parlamentních zástupců. Kromě toho žije tam stále stará jakobínská tradice vlády mimoparlamentních klubů.

Hauriou uzavírá: Otázka je, jak přizpůsobiti naše zřízení demokratickému hnutí a náporu politických stran, neboť je jasno, že je dnes jakási neslučitelnost mezi parlamentní soustavou a rozvojem demokracie. Parlamentní soustava vykonala veliké služby. Umožnila zejména ukázniti nové demokratické strany podrobivši je pravidlům starých měšťanských stran. Nyní však nastala reakce a demokratické strany ohrožují parlamentní soustavu, pod jejíž vládou se zrodily. Bude třeba jedinou vtěliti do

ústavy tuto »vůli k zasahování« voličského sboru. Ústavní právo zná pro to několik klasických prostředků: volbu hlavy státu lidem, referendum a lidovou iniciativu. Hauriou by nepokládal za rozumné nějaké jiné nové způsoby. Tyto tři způsoby umožňují voličstvu projevit vládě přímo, bez prostřednictví parlamentu, jeho vůli nebo jeho přání. Avšak, končí Hauriou, je třeba si uvědomiti, že dnem, kdy přímá vláda bude vtělena v ústavní zákony, parlamentní soustava přestane žít. *Dr. K. Jk.*

LITERATURA.

NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ V PRVÉM DESÍTILETÍ. Vyd. předsednictvo poslanecké sněmovny a předsednictvo senátu. V Praze 1928. 1251 str. S obr. příl., statist. přehledy a kartogramy ve zvl. příl.

Tato publikace byla vydána v jubilejní den desátého výročí první schůze revolučního Národního shromáždění. Má být prvním krokem k sepsání dějin Národního shromáždění. Obsahuje především jubilejní proslovy na hradě dne 28. října 1928, dále nástin dějin Národního shromáždění v prvním desetiletí a přehledný obraz jeho činnosti v jednotlivých oborech: zahraniční politice, organizaci státu (ústava, vnitřní správa, soudnictví, veřejní zaměstnanci), národohospodářské, sociální a kulturní politice, ve finančnictví. Konečně informuje o organizaci politických stran a jejich vývoji, pokud měly a mají zástupce v parlamentě, přináší podobizny a životopisy členů předsednictev Národního shromáždění a seznam členů N. S. Vlastní text doplňují statistické přehledy činnosti N. S. a kartogramy, znázorňující výsledky jednotlivých voleb a rozdělení mandátů.

Vypracování je založeno na oficiálních prvotních pramenech, jimiž jsou m. j. těsnopisecké zprávy o schůzích N. S., sněmovní tisky, Sběrka zákonů a nařízení. Bylo užito i netištěných prvotních pramenů (zápisů o jednání Národního výboru, Stálého výboru N. S. a různých výborů obou sněmoven). Konečně užito bylo i projevů, které byly učiněny mimo sněmovní jednání (projevů jednotlivých klubů, usnesení výkonných výborů a zastupitelstev stran). — Publikace má ráz oficiální; jejím účelem není kritizovati ani činiti závěry.

Značnou část publikace (387 stran) zaujímá nástin dějin Národního shromáždění v prvním desetiletí. Jedná o zákonodárné činnosti Národního výboru, revolučního i voleného Národního shromáždění. Uvádí složení jednotlivých vlád, jejich programy, jejich poměr k Národnímu shromáždění, prohlášení opozicí a zákonodárnou činnost v jednotlivých volebních obdobích. Stať je cenná tím, že poprvé podává pragmaticky podrobnou historii československého parlamentního života, všímajíc si nejen vlastních sněmovních událostí, nýbrž také událostí mimosněmovních, pokud měly vliv na parlamentní život, zvláště pak voleb. Provolání jednotlivých stran k volbám, jež jsou zde otištěna a jež jsou jinak těžce přístupná v různých časopisech a letácích, poskytují důležitou pomůcku k poznání programu a činnosti politických stran.

Po pojednání o mírových a zahraničních smlouvách jest referováno o pracích na ústavní listině, jež je podrobena detailnímu rozboru. Tuto partii doplňují práce o vnitřní správě, soudnictví a veřejných zaměstnancích. V národohospodářské politice věnováno značné místo zemědělství a dopravě; kromě toho všímá si tento oddíl hornictví, průmyslu, živnosti a obchodu. Po obšírných výkladech o zákonodárné činnosti na poli politiky sociální a kulturní končí se tento díl publikace podrobnou studií o financích.

Značný zájem vzbudí asi důkladná stať o organizaci jednotlivých politických stran, jež podává jejich historii, programy, seznamy členů N. S. Přináší řadu cenných podrobností a dat pro dějiny československého politického života.

Publikace je dílem koncepčních úředníků Národního shromáždění. Je to první pokus roztřídit, zhodnotiti a zpracovati značně obsáhlou látku s hlediska parlamentní činnosti a musíme uznati, že pokus zdařilý, vynikající zvláště tím, že líčení je věrné, úplné a objektivní. *Dr. K. Jk.*